

20. 2. 2012

Prehod na COBISS3/Katalogizacijo

Prehod na COBISS3/Katalogizacijo pomeni uvedbo tehnološko sodobnejšega uporabniškega vmesnika, obenem pa spremembo v konceptu ažuriranja lokalnih baz podatkov in vzajemne baze podatkov COBIB. S preходом na COBISS3 se bodo vsi popravki in dopolnitve bibliografskih zapisov v lokalnih bazah podatkov avtomatsko beležili tudi v COBIB-u, v primerjavi z dosedanjim sistemom, ko so se v COBIB-u popravki in dopolnitve vpisovali na zahtevo katalogizatorja.

Pričakovati je, da se bo s tem dvignila raven kakovosti bibliografskih zapisov v COBIB-u in zmanjšala potreba po naknadnem popravljanju in dopolnjevanju zapisov ob njihovem prevzemanju v lokalne baze podatkov, seveda ob predpostavki, da so katalogizatorji, ki kreirajo in redigirajo zapise, ustrezno usposobljeni za delo na novi platformi.

Prehod na COBISS3/Katalogizacijo bo potekal organizirano in v skladu z vnaprej dogovorjenimi in potrjenimi postopki. Katalogizatorji posamezne knjižnice bodo morali biti usposobljeni hkrati, ker istočasno delo v obeh okoljih ne bo možno.

V teku je usposabljanje katalogizatorjev NUK-a, ki bo prvi izvedel prehod na COBISS3/Katalogizacijo.

Trenutno stanje na področju katalogizacije v sistemu COBISS

O veliki razdrobljenosti katalogizacijskega dela ter neustrezni kakovosti bibliografskih zapisov v COBIB-u je bilo že veliko napisanega. V letu 2010 je npr. 165.301 zapis kreiralo 617 katalogizatorjev, od tega je le 33 katalogizatorjev kreiralo več kot 1.000 zapisov in kar 347 manj kot 100. Če upoštevamo, da je za kreiranje enega zapisa potrebno od 20 do 60 minut (odvisno od vrste gradiva, pri redkem starem gradivu tudi precej več), ni težko izračunati povprečne letne zmogljivosti katalogizatorja (2.500 kreiranih zapisov) in dejanske obremenitve posameznih katalogizatorjev. Prehod na novo platformo je priložnost za racionalizacijo in nujno zmanjšanje števila katalogizatorjev.

Oktobra 2011 je bilo evidentiranih **828** imetnikov pooblastila za kreiranje bibliografskih zapisov za monografske publikacije. Od tega jih je le 187 pooblastilo pridobilo z opravljenim preizkusom znanja.

711 katalogizatorjev ima še pooblastilo za kreiranje zapisov za sestavne dele, **620** pooblastilo za kreiranje zapisov za serijske publikacije in **326** pooblastilo za kreiranje zapisov za vse kontinuirane vire.

Pooblastilo za prevzemanje zapisov iz WorldCat in ISSN ima **474** katalogizatorjev.

Število katalogizatorjev, ki imajo tudi posebno pooblastilo za redakcijo zapisov v COBIB-u, je razvidno iz tabele:

Gradivo – število katalogizatorjev	Kreiranje	Redakcija COBIB (ukazi LOCK in EDIT/HOST)
M onografske publikacije (M)	828	521
M + sestavni deli	711	439
M + serijske publikacije	620	231
M + vsi kontinuirani viri	326	231

Ugotavljanje usposobljenosti za prehod na COBISS3/Katalogizacijo

Za uspešno implementacijo katalogizacije na novi platformi bodo potrebne spremembe tudi glede ugotavljanja usposobljenosti katalogizatorjev. Na podlagi 44. člena in 47. člena Zakona o knjižničarstvu (Uradni list RS, št. 87/01 in 96/02) je ugotavljanje usposobljenosti strokovnih delavcev knjižnic za sodelovanje v vzajemni katalogizaciji v pristojnosti knjižničnega informacijskega servisa in nacionalne knjižnice.

Ob prehodu na COBISS3/Katalogizacijo se uvedejo naslednje kategorije dovoljenj/pooblastil za kreiranje bibliografskih zapisov:

Dovoljenje A - pooblastila za vzajemno katalogizacijo monografskih publikacij (knjig)

Dovoljenje B - pooblastila za vzajemno katalogizacijo sestavnih delov in kontinuiranih virov

B1 - pooblastila za vzajemno katalogizacijo sestavnih delov

B2 - pooblastila za vzajemno katalogizacijo kontinuiranih virov

Dovoljenje C - pooblastila za vzajemno katalogizacijo neknjižnega gradiva

Dovoljenje D - pooblastila za vzajemno katalogizacijo antikvarnega gradiva

Vsa navedena dovoljenja vključujejo tudi pooblastila za prevzemanje zapisov iz formata MARC 21 (WorldCat, ISSN ...) in pooblastila za redakcijo zapisov v COBIB.

Pred prehodom na COBISS3 se morajo katalogizatorji obvezno udeležiti dvodnevnega tečaja *Prehod na COBISS3/Katalogizacijo*, ki ga bo IZUM izvajal tudi zunaj Maribora.

Za katalogizatorje, ki jim je obdelava gradiva le občasna zadolžitev (manj kot 100 kreiranih zapisov v zadnjih treh letih), je obvezen tudi tečaj *Katalogizacija – izpopolnjevalni* v NUK-u, in sicer pred udeležbo na tečaju *Prehod na COBISS3/Katalogizacijo*.

Po zaključenem tečaju *Prehod na COBISS3/Katalogizacijo* dobijo katalogizatorji dostop do testnega okolja, kjer se lahko s kreiranjem zapisov za različne tipe gradiva usposabljaajo za prehod na COBISS3.

Sledi preverjanje njihove usposobljenosti in dodelitev pooblastil:

- Katalogizator, ki v okolju COBISS2 že ima pooblastila za kreiranje in redigiranje zapisov v COBIB-u za posamezne tipe gradiva ter je (ali bo) v zadnjih treh letih pred udeležbo na tečaju *Prehod na COBISS3/Katalogizacijo* v COBIB-u kreiral vsaj 100 zapisov, pridobi nova dovoljenja, ko IZUM ali NUK ugotovi, da je v testnem okolju COBISS3 za posamezni tip gradiva (po izboru, skladnem s posebnimi navodili) kreiral 5 zapisov ustrezne kakovosti.
- Katalogizator, ki v okolju COBISS2 nima pooblastil za kreiranje ali redigiranje zapisov v COBIB-u ali v zadnjih treh letih pred udeležbo na tečaju *Prehod na COBISS3/Katalogizacijo* v COBIB-u ni kreiral vsaj 100 zapisov, pridobi ustrezna dovoljenja, ko IZUM ali NUK ugotovi, da je katalogizator v testnem okolju COBISS3 za posamezni tip gradiva (po izboru, skladnem s posebnimi navodili) kreiral 10 zapisov ustrezne kakovosti in zatem opravil še preizkus znanja za tipe gradiva po svoji izbiri.

Preverjanje zapisov in preizkus znanja poteka po že ustaljenem postopku. Število terminov za preizkus znanja se prilagodi potrebam knjižnic. Prvo in morebitno drugo opravljanje preizkusa znanja za posamezno dovoljenje je brezplačno.

Priporočila

Z vidika učinkovitosti bibliografske obdelave je smotrna čim večja centralizacija katalogizacije. Prednosti centralizirane katalogizacije so: manjše število visoko usposobljenih katalogizatorjev, večja pretočnost procesov, enotna strokovna obdelava, boljši nadzor nad kakovostjo itd.

Enotnega recepta, kako učinkovito organizirati delo v knjižnici, ni. V svetu obstajajo različne dobre prakse, ki so odvisne od več dejavnikov. Iz anglosaškega sveta je zlasti znan model dobre prakse v primeru "tehnične službe" (Technical Services), oblike notranje organizacije, značilne za večje knjižnice. V okviru te službe, ki je običajno na enotni lokaciji, delujejo vsi oddelki, ki skrbijo za obdelavo knjižničnega gradiva v celotnem procesu: od nabave, preko katalogizacije, pa vse do opreme gradiva za postavitve v knjižnici.

Prav tako je za področje katalogizacije močno uveljavljen model "zunanjih izvajalcev" ("outsourcing"), ki je še posebej primeren za manjše knjižnice. To pomeni, da katalogizacijo opravi ustrezna ustanova zunaj knjižnice, npr. druga knjižnica ali poseben bibliografski servis. Zato bi bilo smiselno, da večje univerzitetne in osrednje območne splošne knjižnice razmislijo o uvedbi tovrstnega servisa za manjše fakultetne, specialne, splošne in šolske knjižnice.

Ker so nekateri postopki v nabavi enaki kot v katalogizaciji, je smiselna čim večja integracija nabave in katalogizacije, ki jo sicer podpirajo tudi različni segmenti programske opreme COBISS3.

Ločevanje odgovornosti za opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo ni smotrno, saj po nepotrebem podaljšuje pot gradiva do končnega uporabnika. Vsak bibliografski zapis mora predstavljati rezultate celotne strokovne obdelave gradiva, torej mora obsegati opisno katalogizacijo in vsebinske oznake. Tudi sicer ni možno, in ni niti racionalno, strogo ločevanje med opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo in je zato smiselno, da za celoten bibliografski zapis poskrbi ista oseba. To pomeni tudi boljši izkoristek poklicnih zmožnosti posameznega katalogizatorja, ki je v večini primerov tudi strokovnjak za eno ali več vsebinskih področij, ki jih pokriva knjižnica. Poleg tega se na ta način izognemo večkratnim vstopanjem v zapis in prevzemanju nepopolnih zapisov.

Lokalni bibliografski podatki sicer lahko pomenijo določeno dodano vrednost za uporabnike kataloga, za knjižnico pa predstavljajo dodatno obremenitev. Knjižnice naj bi se zato izogibale nepotrebnim lokalnim posebnostim, ki odstopajo od standardov za katalogizacijo in drugih standardov, ki veljajo v sistemu vzajemne katalogizacije.

Zapisi, ki jih v COBIB prispevajo knjižnice, morajo biti načeloma narejeni v skladu z zahtevami vsaj srednje ravni popolnosti. Zapisi na tej ravni namreč ustrezajo najširšemu krogu uporabnikov vzajemnega kataloga, kar pomeni, da jih lahko knjižnice prevzamejo brez posebnih dodatnih dopolnitev. Seveda pa je možno tovrstne zapise kadarkoli nadgraditi v zapise v skladu z najvišjo ravnijo popolnosti, odvisno od posebnih zahtev (npr. za potrebe bibliografij).

Vse knjižnice so v letu 2010 prispevale v COBIB.SI skupaj 165.301 zapis (27 %) in prevzele iz COBIB.SI 505.405 zapisov (73 %). Knjižnicam se priporoča ločitev postopkov prevzemanja zapisov iz COBIB-a od postopkov kreiranja in redigiranja zapisov. Slednje zahteva neprimerno višjo stopnjo usposobljenosti katalogizatorjev, kot je potrebna za postopke prevzemanja zapisov, za kar dovoljenje ni potrebno. S tem bi se lahko bistveno zmanjšalo potrebno število katalogizatorjev z dovoljenji, zmanjšali pa bi se tudi skupni stroški izobraževanja katalogizatorjev. Na ta način bi lahko razbremenili katalogizatorje z dovoljenji za kreiranje zapisov, saj bi se lahko bolj posvetili katalogizacijskim pravilom in zahtevam, povezanih s formatom COMARC; s tem pa bi se izboljšala tudi kakovost bibliografskih zapisov.

Poleg tega se predlaga, da imajo katalogizatorji, ki kreirajo nove zapise ali redigirajo obstoječe, univerzitetno izobrazbo. Prednost naj bi imeli diplomanti Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti.

Za kakovost zapisov, ki jih katalogizatorji prispevajo v COBIB in CONOR, so v prvi vrsti odgovorne knjižnice, zato se jim priporoča, da izvajajo nadzor nad delom svojih katalogizatorjev.

Navajanje dovoljenja za vzajemno katalogizacijo kot splošnega pogoja za zasedbo delovnega mesta v knjižnici je smiselno le, če bo zaposleni opravljal naloge katalogizatorja poln delovni čas ali vsaj večino delovnega časa.

Verzija dokumenta z dne 1. 12. 2011 sta obravnavala:

Svet članic COBISS, dne 9. 12. 2011 in 27. 1. 2012

Nacionalni svet za knjižnično dejavnost, dne 19. 12. 2011